

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm**Yttrande över utkastet till lagrådsremiss Ökad ordning och säkerhet i frivården**

(Ju2020/02541/L5)

Inledning

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på utkastet till lagrådsremiss Ökad ordning och säkerhet i frivården. Utifrån de aspekter som JO har att beakta vill jag framföra följande.

Jag har ingen erinran mot att det i lag införs en möjlighet för frivården att vid behov besluta att genomföra en säkerhetskontroll. De skäl som motiverar införandet av en sådan lag framstår som övertygande och ändamålet som godtagbart.

Införandet av den föreslagna lagen innebär en inskränkning av enskildas fri- och rättigheter. Även om de som kommer till frivården är, vilket framhålls i utkastet till lagrådsremiss, till viss del samma personer som kommer till de allmänna domstolarna där det redan finns möjlighet att genomföra säkerhetskontroll, är det personer med skiftande bakgrunder eller anledningar som besöker frivården. När det gäller dömda personer kan det röra sig om allt från en tidigare ostraffad person som på grund av en missbruksproblematik dömts till skyddstillsyn för en stöld till en psykiskt instabil person som villkorligt frigivits efter ännu ett mångårigt straff för grov våldsbrottslighet. Vidare utgår jag från att förhållandena vid ett frivårdskontor kan skilja sig markant från de vid ett annat kontor. Inte minst mot denna bakgrund vill jag understryka nödvändigheten av att ett beslut om säkerhetskontroll – oavsett om kontrollen avser en viss tid eller ett visst möte – föregås av en noggrann bedömning av behovet och av en proportionalitetsbedömning. Därutöver är det enligt min mening väsentligt att den som fattar beslut om sådan kontroll beaktar bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen om allas likhet inför lagen samt iakttar saklighet och opartiskhet, särskilt i det fallet ett beslut om inpasseringskontroll endast avser ett enskilt möte. Ett beslut om säkerhetskontroll får inte framstå som godtyckligt utan måste kunna förklaras utifrån objektiva grunder.

Jag kommer nedan att utveckla mina synpunkter på vissa delar.

Närmare om förslagets innebörd och utformning

Beslut om säkerhetskontroll (avsnitt 3.6)

Det bör i lagtexten tydliggöras vilka tjänstemän som ska vara behöriga att besluta om säkerhetskontroll. Eftersom det rör sig om en inskränkning av enskildas fri- och rättigheter bör enligt min mening möjligheten att delegera avgränsas till att avse tjänstemän med viss utbildning eller kompetens. Jag noterar att det i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol finns en begränsning när det gäller till vem lagmannen kan delegera beslutanderätten. Av 2 § i den lagen följer att den som ska besluta måste vara en lagfaren domare. Jag har svårt att se skälen för varför någon motsvarande avgränsning inte görs i förslaget till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor (2 §).

Personer som omfattas av säkerhetskontrollen (avsnitt 3.7)

Personer som är undantagna från kontroll

Jag tillstyrker att en säkerhetskontroll som huvudregel inte ska omfatta Kriminalvårdens anställda, personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret, polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret (3 § andra stycket punkterna 1, del av 2 och 3).

Enligt förslaget ska också övervakare och ”andra med uppdrag som utförs där” som huvudregel vara undantagna från kontroll (3 § andra stycket 2). Till den sistnämnda gruppen hör enligt författningskommentaren bl.a. tolkar. Något motsvarande generellt undantag för t.ex. tolkar eller övervakare finns inte i lagen om säkerhetskontroll i domstol (3 §). Bland annat mot den bakgrunden kan förslaget i denna del behöva övervägas ytterligare. Under alla förhållanden bör avgränsningen av vilka som avses med ”andra med uppdrag som utförs där” göras tydligare. Det är nämligen enligt min mening oklart om det generella undantaget från säkerhetskontroll är tänkt att omfatta även tjänstemän från andra myndigheter som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, t.ex. en socialsekreterare som bistår en klient vid en kontraktsvårdsutredning. Det finns alltså skäl för klargöranden i denna del.

I 3 § andra stycket 4, sägs att även ”personer som är omhändertagna” som huvudregel ska vara undantagna från en beslutad säkerhetskontroll. Av författningskommentaren framgår att undantaget t.ex. ska gälla personer som är omhändertagna efter beslut av en övervakningsnämnd. Det framstår i och för sig som lämpligt. Begreppet omhändertagen används dock i flera lagar, t.ex. 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. Eftersom graden av kontroll av vad en enskild som är omhändertagen bär på sig eller kan föra med sig kan skilja sig åt beroende på grunden för omhändertagandet bör det förtydligas vilken eller vilka typer av omhändertagande som avses.

Identitetskontroll

Jag tillstyrker förslaget att identitetskontroll bara ska få göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen (5 §). Som konstateras i utkastet bidrar en sådan ordning

till att upprätthålla den grundlagsskyddade rätten att anonymt ta del av allmänna handlingar (2 kap. 18 § TF).

Hur kontrollen går till (avsnitt 3.9)

Det bör i lagtexten (7 §) uttryckligen anges att de väskor och andra föremål som får undersökas är sådana som påträffas *i de lokaler* som omfattas av säkerhetskontrollen. Av författningskommentaren till den föreslagna bestämmelsen i 7 § framgår det att avsikten är att även väskor och andra föremål som påträffas i lokalerna men som inte kan kopplas till någon person ska få undersökas. Jag har ingen invändning mot detta. Att ge frivården möjlighet att undersöka sådana föremål innebär dock en begränsning av skyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen mot husrannsakan. Det är alltså därför angeläget att det av lagtexten framgår att rätten att undersöka inte är begränsad till föremål som någon bär på sig eller för med sig. Jag noterar att detta kommer till tydligt uttryck i 5 § lagen om säkerhetskontroll i domstol.

Hantering och förvaring av föremål (avsnitt 3.11)

Jag instämmer i utkastets förslag att den som har lämnat ifrån sig ett föremål ska ha rätt att få ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits. Mot bakgrund av det ansvar som frivården tar på sig för dessa föremål vore det dock enligt min mening lämpligare att föreskriva att ett bevis ska lämnas, oavsett om den enskilde begär detta eller ej. Jag förordar därför att bestämmelsen i 11 § ges en sådan utformning. Under alla förhållanden bör Kriminalvården vara skyldiga att dokumentera att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits. I detta sammanhang kan det noteras att Kriminalvården enligt 14 § andra stycket fängelseförordningen (2010:2010) har en skyldighet att dokumentera omhändertaganden av intagnas tillhörigheter.